

Plan wynikowy

1. Oto jest człowiek – człowiek i jego najważniejsze umiejętności	<ul style="list-style-type: none"> • sporządza spis swoich uzdolnień i umiejętności, • potrafi określić najważniejsze elementy osobowości człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi opisać człowieka ze względu na jego specyficzne cechy i potrzeby 	1.1) omawia i stosuje zasady komunikowania się w grupie
2. Człowiek wśród innych	<ul style="list-style-type: none"> • wie, dlaczego człowiek jest istotą społeczną, • wie, czym są role społeczne, • wymienia kilka ról społecznych, które sam pełni 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wskazać przykłady potwierdzające, że człowiek jest istotą społeczną 	2.4) rozpoznaje role społeczne, w których występuje, oraz związane z nimi oczekiwania
3. Być w grupie społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • wie, czym są i jaką rolę pełnią grupy społeczne, • potrafi dokonać podziału grup społecznych na formalne i nieformalne oraz pierwotne i wtórne, duże i małe 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi scharakteryzować różne grupy społeczne, wskazując ich specyficzne cechy 	2.1) podaje przykłady zbiorowości, grup, społeczności i wspólnot; charakteryzuje rodzinę i grupę rówieśniczą jako małe grupy

4. Razem, mości panowie! Czyli nie ma jak w grupie	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie role można pełnić w grupie, • zna różne sposoby podejmowania decyzji w grupie oraz wskazuje ich dodatnie i ujemne strony 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi opisać różne typy przywództwa, • potrafi wskazywać dobre i złe strony różnych typów przywództwa 	<p>1.2) wymienia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania decyzji, 2.2) wyjaśnia na przykładach znaczenie podstawowych norm współżycia między ludźmi, w tym wzajemności, odpowiedzialności i zaufania</p>
5. Wszystko zaczyna się w rodzinie	<ul style="list-style-type: none"> • zna podstawowe funkcje pełnione przez rodzinę, • potrafi opisać rodzinę jako małą grupę społeczną, • wyjaśnia, na czym polegają różnice między zbiorowością, społecznością i społeczeństwem 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi scharakteryzować na wybranych przykładach społeczeństwo otwarte i społeczeństwo zamknięte 	<p>2.1) podaje przykłady zbiorowości, grup, społeczności i wspólnot; charakteryzuje rodzinę i grupę rówieśniczą jako małe grupy</p>
6. Podziały, zróżnicowanie i problemy społeczeństwa	<ul style="list-style-type: none"> • wie, na czym polega zróżnicowanie społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi zidentyfikować problemy społeczne w swojej najbliższej okolicy 	<p>3.1) charakteryzuje – odwołując się do przykładów – wybrane warstwy społeczne, grupy zawodowe i style życia, 3.2) omawia problemy i perspektywy życiowe młodych Polaków (na podstawie samodzielnie zebranych informacji), 3.3) przedstawia wybrany problem społeczny ważny dla młodych mieszkańców swojej miejscowości i rozważa jego możliwe rozwiązania, 2.5) wyjaśnia, jak tworzą się podziały w grupie i społeczeństwie (np. na „swoich” i „obcych”) i podaje możliwe sposoby przeciwstawiania się przejawom nietolerancji</p>

7. Walczyć, odejść, negocjować...	<ul style="list-style-type: none"> wymienia najważniejsze rodzaje konfliktów, zna najważniejsze zasady prowadzenia negocjacji 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje przyczyny powstawania konfliktów, potrafi podjąć próbę rozwiązania na drodze negocjacji prostego konfliktu interpersonalnego 	<p>1.3) przedstawia i stosuje podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie i między grupami, 1.4) wyjaśnia na przykładach, jak można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań grupy lub jak im się przeciwstawić</p>
8. Jestem uczniem, czyli lekcja o szkole	<ul style="list-style-type: none"> wie, jakie funkcje pełni w szkole: dyrektor, rada rodziców, rada pedagogiczna, wie, jaką rolę w życiu społeczności szkolnej odgrywa kodeks ucznia 	<ul style="list-style-type: none"> potrafi wskazać co najmniej kilka ważnych funkcji, jakie pełni szkoła 	<p>2.3) charakteryzuje życie szkolnej społeczności, jej reguły i problemy, 1.4) wyjaśnia na przykładach, jak można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań grupy lub jak im się przeciwstawić</p>
9. Ile zależy od nas samych, czyli słów kilka o samorządzie szkolnym	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje najważniejsze funkcje, jakie pełni samorząd szkolny, zna najważniejsze zasady wyboru samorządu szkolnego 	<ul style="list-style-type: none"> potrafi zaangażować się w działania mające na celu usprawnienie pracy samorządu szkolnego 	<p>5.5) opracowuje – indywidualnie lub w zespole –projekt uczniowski dotyczący rozwiązania jednego z problemów społeczności szkolnej lub lokalnej i w miarę możliwości go realizuje (np. jako wolontariusz), 7.2) zna zasady demokratycznych wyborów i potrafi je zastosować w głosowaniu w szkole</p>
10. Umiejętności i cnoty obywatelskie	<ul style="list-style-type: none"> potrafi określić znaczenie cnót i umiejętności obywatelskich 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje cechy dobrego obywatela, odwołując się do przykładów współczesnych i historycznych 	<p>4.3) przedstawia cechy dobrego obywatela; odwołując się do historycznych i współczesnych postaci, wykazuje znaczenie obywatelskich postaw i cnót</p>

11. Społeczeństwo obywatelskie	<ul style="list-style-type: none"> • wie, czym jest społeczeństwo, • wie, jak można aktywnie uczestniczyć w życiu publicznym 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wskazać, jakie działania podejmuje społeczeństwo obywatelskie 	<p>5.3) przedstawia przykłady działania organizacji społecznych (od lokalnych stowarzyszeń do związków zawodowych i partii politycznych) i uzasadnia ich znaczenie dla obywateli,</p> <p>5.4) określa, podając przykłady, jak obywatele mogą wpływać na decyzje władz na poziomie lokalnym, krajowym, europejskim i światowym,</p> <p>5.1) przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) i pokazuje, jak współdziałają i konkurują one ze sobą w życiu</p>
12. Środki masowego przekazu we współczesnym świecie	<ul style="list-style-type: none"> • zna różne rodzaje mediów, • potrafi opisać różne sposoby interaktywnej komunikacji 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić, dlaczego media nazywane są czwartą władzą 	<p>6.1) omawia funkcje i wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu w życiu obywateli,</p> <p>6.2) charakteryzuje prasę, telewizję, radio, internet jako środki masowej komunikacji i omawia wybrany tytuł, stację czy portal ze względu na specyfikę przekazu i odbiorców,</p> <p>11.4) wyszukuje w środkach masowego przekazu i analizuje przykłady patologii życia publicznego w Polsce</p>
13. Jak korzystać ze środków masowego przekazu?	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jak odróżniać informację od komentarza, • potrafi w sposób krytyczny odbierać przekaz reklamowy, • potrafi odczytać i dokonać interpretacji sondażu opinii publicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie jest znaczenie badań opinii publicznej 	<p>6.3) wyszukuje w mediach wiadomości na wskazany temat; wskazuje różnice między przekazami i odróżnia informacje od komentarzy, krytycznie analizuje przekaz reklamowy,</p> <p>6.4) uzasadnia na przykładach znaczenie opinii publicznej we współczesnym świecie, odczytuje i interpretuje wyniki wybranego sondażu opinii publicznej</p>
14. Jak zdobywać, przetwarzać i prezentować informacje?	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jak odróżniać opinie od faktów, • rozumie i stosuje zasady współpracy w ramach grupy 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi przygotować samodzielnie prezentację i publicznie ją przedstawić 	<p>1.1) omawia i stosuje zasady komunikowania się i współpracy w grupie. (np. prowadzi dyskusję, przewodniczy zebraniu, przeprowadza wybory),</p> <p>11.4) wyszukuje w środkach masowego przekazu i analizuje przykłady patologii życia publicznego w Polsce</p>

<p>15. Nic o nas bez nas... Kilka słów o samorządzie terytorialnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wie, czym jest samorząd terytorialny, • potrafi wskazać nazwę gminy, powiatu i województwa, w którym mieszka 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi opisać strukturę i wymienić najważniejsze zadania samorządu terytorialnego, • zna sposób powoływania władz samorządu terytorialnego 	<p>16.1) uzasadnia potrzebę samorządności w państwie demokratycznym i podaje przykłady działania samorządów zawodowych i samorządów mieszkańców, 17.2) wymienia najważniejsze zadania samorządu gminnego i wykazuje, jak odnosi się to do jego codziennego życia, 17.3) przedstawia sposób wybierania i działania władz gminy, w tym podejmowania decyzji w sprawie budżetu, 18.1) przedstawia sposób wybierania samorządu powiatowego i wojewódzkiego i ich przykładowe zadania, 18.2) porównuje – na wybranych przykładach – zakres działania samorządu wojewódzkiego i wojewody</p>
<p>16. Społeczność lokalna i sposoby jej organizowania się</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wie, w jaki sposób obywatele mogą wpływać na decyzje władz samorządowych, • potrafi napisać petycję lub list otwarty skierowany do władz samorządu lokalnego 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi sformułować kilka najważniejszych problemów, którymi powinien zająć się samorząd terytorialny na obszarze zamieszkania ucznia 	<p>17.1) przedstawia podstawowe informacje o swojej gminie, wydarzenia i postaci z jej dziejów, 16.2) wyjaśnia, na czym polegają zasady decentralizacji i pomocniczości; odnosi je do przykładów z życia własnego regionu, 17.4) nawiązuje kontakt z lokalnymi instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi oraz podejmuje współpracę z jedną z nich (na miarę swoich możliwości)</p>
<p>17. Jak funkcjonują urzędy samorządu terytorialnego?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jakie sprawy można załatwić w urzędach samorządu terytorialnego, • potrafi sporządzić pismo urzędowe 	<ul style="list-style-type: none"> • zna najważniejsze sposoby postępowania przy załatwianiu różnych spraw w urzędach 	<p>17.5) pisze podanie, krótki list w sprawie publicznej i wypełnia prosty druk urzędowy, 17.6) odwiedza urząd gminy i dowiaduje się, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy</p>
<p>18. To, co najbliższe – mała ojczyzna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wie, czym są mała ojczyzna i region, • potrafi wskazać cechy charakterystyczne regionu, w którym mieszka, • wie, czym jest patriotyzm obywatelski 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wymienić czynniki kształtujące odrębność regionalną, • wymienia pozytywne strony patriotyzmu obywatelskiego 	<p>9.1) wyjaśnia, co łączy człowieka z wielką i małą Ojczyzną, i omawia te więzi na własnym przykładzie, 8.2) wyjaśnia, jaki wpływ na kształtowanie narodu mają wspólne dzieje, kultura, język i tradycja, uwzględniając wielonarodowe tradycje Polski, 18.3) przygotowuje plakat, folder, stronę internetową lub inny materiał promujący gminę, okolice, region</p>

19. Na początku było państwo	<ul style="list-style-type: none"> • zna najważniejsze teorie powstania państwa • potrafi wymienić funkcje państwa 	<ul style="list-style-type: none"> • zna genezę współczesnych narodów i wie, jak kształtuje się poczucie tożsamości narodowej • 	10.1) wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym jest władza państwowa
20. Polak czy polski obywatel?	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić, czym różni się obywatelstwo od narodowości, • wie, w jaki sposób można nabyć obywatelstwo na zasadach ziemi i krwi 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wymienić prawa i obowiązki obywatelskie wynikające z konstytucji, • wie, czym jest i jak funkcjonuje stereotyp 	8.2) wyjaśnia, jaki wpływ na kształtowanie narodu mają wspólne dzieje, kultura, język i tradycja, uwzględniając wielonarodowe tradycje Polski, 4.1) wyjaśnia, jak człowiek staje się obywatelem w sensie formalnym (prawo ziemi, prawo krwi, nadanie obywatelstwa), 4.2) podaje przykłady uprawnień i obowiązków wynikających z posiadania polskiego obywatelstwa, 8.1) wyjaśnia, co dla niego oznacza być Polakiem (lub członkiem innej wspólnoty narodowej) i czym obywatelstwo różni się od narodowości, 9.5) rozważa, odwołując się do historycznych i współczesnych przykładów – w jaki sposób stereotypy i uprzedzenia utrudniają dziś relacje między narodami
21. Trudna sztuka patriotyzmu	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jak powstały polskie symbole narodowe, • odwołując się do różnych przykładów, wyjaśnia, czym jest patriotyzm, • potrafi wskazać różnice pomiędzy patriotyzmem a nacjonalizmem, szowinizmem, kosmopolityzmem 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi określić znaczenie patriotyzmu w dziejach narodów i społeczeństw, • odwołując się do wydarzeń historycznych i współczesnych, wskazuje rolę patriotyzmu, nacjonalizmu i szowinizmu 	9.1) wyjaśnia, co łączy człowieka z wielką i małą Ojczyzną, i omawia te więzi na własnym przykładzie, 9.3) wyjaśnia, odwołując się do wybranych przykładów, czym według niego jest patriotyzm; porównuje tę postawę z nacjonalizmem, szowinizmem i kosmopolityzmem, 9.2) uzasadnia, że można równocześnie być Polakiem, Europejczykiem i członkiem społeczności światowej, 9.4) wykazuje, odwołując się do Holokaustu oraz innych zbrodni przeciw ludzkości, do jakich konsekwencji prowadzić może skrajny nacjonalizm

22. Inni u nas, my u innych – o mniejszościach narodowych, etnicznych i Polonii	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi odróżnić mniejszości narodowe od mniejszości etnicznych, • wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące obecnie w Polsce i potrafi przedstawić ich prawa, • wyjaśnia, co to jest Polonia, i wskazuje najważniejsze skupiska Polonii na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi określić rolę, jaką pełnią mniejszości narodowe i etniczne w społeczeństwie polskim, • wyjaśnia, w jaki sposób Polacy żyjący za granicą podtrzymują swoją więź z ojczyzną 	<p>8.3) wymienia mniejszości narodowe i etniczne oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) żyjące obecnie w Polsce i przedstawia przysługujące im prawa; na podstawie samodzielnie zebranych materiałów charakteryzuje jedną z tych grup (jej historię, kulturę, obecną sytuację),</p> <p>8.4) wyjaśnia, co to jest Polonia i w jaki sposób Polacy żyjący za granicą podtrzymują swoją więź z Ojczyzną</p>
23. O najważniejszych zasadach demokracji	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi określić najważniejsze zasady nowożytnej demokracji, • wskazuje mocne i słabe strony demokracji 	<ul style="list-style-type: none"> • zna najważniejsze etapy w dziejach demokracji, • określa znaczenie demokracji we współczesnym świecie 	<p>10.3) wyjaśnia zasady: większości, pluralizmu i poszanowania praw mniejszości w państwie demokratycznym,</p> <p>10.4) wskazuje najważniejsze elementy demokratycznych tradycji (antyczna, europejska, amerykańska, polska),</p> <p>10.5) porównuje demokrację bezpośrednią z przedstawicielską oraz większościową z konstytucyjną (liberalną),</p> <p>10.7) rozważa i ilustruje przykładami zalety i słabości demokracji</p>
24. Systemy autorytarne i totalitarne	<ul style="list-style-type: none"> • wie, czym są systemy totalitarne i autorytarne, • potrafi wskazać najważniejsze różnice pomiędzy totalitaryzmem a autorytaryzmem 	<ul style="list-style-type: none"> • odwołując się do odpowiednich przykładów, potrafi określić, na czym polega negatywna rola systemów totalitarnych i autorytarnych 	<p>10.2) wskazuje różnice w sytuacji obywatela w ustroju demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym</p>
25. Polskie tradycje demokratyczne	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jak powstała III Rzeczpospolita 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wskazać najważniejsze tradycje demokracji, • potrafi wymienić najważniejsze sukcesy III Rzeczypospolitej 	<p>10.2) wskazuje różnice w sytuacji obywatela w ustroju demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym,</p> <p>10.4) wskazuje najważniejsze elementy demokratycznych tradycji (antyczna, europejska, amerykańska, polska)</p>

26. Wyborcy i wybory	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje argumenty za udziałem w wyborach, wymienia najważniejsze zasady demokratycznych wyborów 	<ul style="list-style-type: none"> potrafi wymienić najważniejsze z punktu widzenia wyborcy cechy kandydata, krytycznie ocenia plakaty i hasła wyborcze 	<p>7.1) przedstawia argumenty przemawiające za udziałem w wyborach lokalnych, krajowych i europejskich, 7.2) wymienia zasady demokratycznych wyborów i stosuje je w głosowaniu w szkole, 7.3) wskazuje, czym powinien kierować się obywatel, podejmując decyzje wyborcze, 7.4) krytycznie analizuje ulotki, hasła i spoty wyborcze</p>
27. Współczesne systemy partyjne	<ul style="list-style-type: none"> zna najważniejsze systemy partyjne , potrafi wskazać różnice pomiędzy różnymi systemami partyjnymi 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wybrany system partyjny i wskazuje jego wady i zalety 	<p>12.2) wskazuje, odwołując się do wybranych przykładów, różnice między systemem dwupartyjnym i wielopartyjnym</p>
28. Partyjny, bezpartyjny, a może związkowiec?	<ul style="list-style-type: none"> zna najważniejsze funkcje partii politycznych omawia najważniejsze funkcje związków zawodowych 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje partie polityczne obecne w sejmie, wskazując, które należą do koalicji rządzącej, a które do opozycji 	<p>12.3) wymienia partie polityczne obecne w danym momencie w Sejmie, wskazując, które należą do koalicji rządzącej, a które do opozycji</p>
29. Blaski i cienie życia politycznego	<ul style="list-style-type: none"> określa cechy, jakie powinien posiadać dobry polityk wie, na czym polega kultura polityczna 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady zachowań etycznych w polityce a także sytuacje, gdy etyka nie jest przestrzegana, potrafi sporządzić oficjalny list lub petycję 	<p>5.2) uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym i podaje przykłady skutków ich łamania</p>
30. Konstytucja jako najważniejszy akt prawny	<ul style="list-style-type: none"> potrafi określić rolę, jaką pełni w państwie konstytucja, zna najważniejsze zasady ustrojowe zapisane w polskiej konstytucji 	<ul style="list-style-type: none"> zna najważniejsze polskie konstytucje 	<p>11.1) wyjaśnia, co to znaczy, że Konstytucja jest najwyższym aktem prawnym w Rzeczypospolitej Polskiej, 11.2) omawia najważniejsze zasady ustroju Polski (suwerenność narodu, podział władzy, państwo prawa, pluralizm)</p>

31. Prawa i obowiązki wynikające z Konstytucji RP	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi podać przykłady praw i wolności zapisanych w konstytucji, • wie, czym są prawa człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • zna organizacje zajmujące się ochroną praw człowieka, • podając przykłady sytuacji, potrafi wskazać, jakie prawa i wolności są naruszane 	11.3) korzystając z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, omawia podstawowe prawa i wolności w niej zawarte, 10.6) wyjaśnia, czym są prawa człowieka i uzasadnia ich znaczenie we współczesnej demokracji
32. Władza ustawodawcza – sejm i senat	<ul style="list-style-type: none"> • na przykładzie państwa polskiego wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy, • wie, jak przeprowadzane są w Polsce wybory parlamentarne 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi omówić zadania, zasady działania i funkcje polskiego parlamentu, • zna proces uchwalania ustawy 	12.1) wyjaśnia, jak są przeprowadzane w Polsce wybory prezydenckie i parlamentarne, 13.1) przedstawia zadania i zasady funkcjonowania polskiego parlamentu, w tym sposób tworzenia ustaw, 13.2) sporządza, na podstawie obserwacji wybranych obrad parlamentu, notatkę prasową o przebiegu tych obrad i przygotowuje krótkie wystąpienie sejmowe w wybranej sprawie
33. Władza wykonawcza Rzeczypospolitej Polskiej	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia kilka przykładów uprawnień prezydenta w różnych dziedzinach, • potrafi podać nazwisko aktualnego premiera i kilku ministrów • wie, w jakim celu powoływana jest służba cywilna i czym powinien charakteryzować się jej urzędnik 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jak jest powoływany i czym zajmuje się rząd, • wyjaśnia, na czym polega konstruktywne wotum nieufności 	12.1) wyjaśnia, jak są przeprowadzane w Polsce wybory prezydenckie i parlamentarne, 14.1) wskazuje najważniejsze zadania Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i wyszukuje w środkach masowego przekazu informacje o działaniach urzędującego Prezydenta 14.2) wyjaśnia, jak jest powoływany i czym zajmuje się rząd polski; podaje nazwisko premiera, wyszukuje nazwiska ministrów i zadania wybranych ministerstw, 14.3) wymienia zadania administracji rządowej i podaje przykłady jej działań, 14.4) wyjaśnia, co to jest służba cywilna i jakimi zasadami powinien się kierować urzędnik państwowy
34. Jak działa system sędziowski w Rzeczypospolitej Polskiej?	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wymienić organy władzy sędziowskiej, • zna zasady, na podstawie których działają polskie sądy 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje organy władzy sędziowskiej w Polsce, • opisuje i wyjaśnia zasady, na podstawie których działają polskie sądy 	15.1) przedstawia organy władzy sędziowskiej, zasady, wedle których działają sądy (niezawisłość, dwuinstancyjność) i przykłady spraw, którymi się zajmują

35. Organy wymiaru sprawiedliwości, kontroli państwowej i ochrony prawa	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jak działają sądy powszechne, • wyjaśnia, jaką rolę odgrywa w Polsce Trybunał Konstytucyjny a jaką Trybunał Stanu 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi określić, czym zajmują się organy kontroli prawa 	15.2) wyjaśnia, czym się zajmuje Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu
36. Polska w Europie, Polska na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia najważniejsze kierunki polskiej polityki zagranicznej • wyjaśnia, czym zajmują się ambasady i urzędy konsularne, 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje relacje Polski z wybranym krajem na podstawie samodzielnie zebranych informacji, • wymienia najważniejsze cele polskiej polityki obronnej i podjęte w tym celu inicjatywy 	19.1) przedstawia najważniejsze kierunki polskiej polityki zagranicznej (stosunki z państwami Unii Europejskiej i Stanami Zjednoczonymi, relacje z sąsiadami), 19.3) przedstawia relacje Polski z wybranym krajem na podstawie samodzielnie zebranych informacji, 19.4) wyjaśnia, czym się zajmują ambasady i konsulaty
37. We wspólnej Europie	<ul style="list-style-type: none"> • zna cele integracji europejskiej oraz wyjaśnia, jak w UE realizowane są zasady pomocniczości i solidarności, • przedstawia etapy integracji europejskiej oraz wskazuje na mapie Europy starych i nowych członków Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym zajmują się najważniejsze instytucje Unii Europejskiej, • potrafi sformułować własne stanowisko na temat dalszego rozszerzenia Unii Europejskiej oraz pogłębienia integracji 	20.1) przedstawia cele i etapy integracji europejskiej (traktaty rzymskie, traktaty z Maastricht, Nicei i Lizbony), 20.2) wyjaśnia, czym się zajmują najważniejsze instytucje UE (Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Parlament Europejski, Komisja Europejska), 20.3) wyjaśnia, jak w Unii Europejskiej są realizowane zasady pomocniczości i solidarności 20.4) wyjaśnia, skąd pochodzą środki finansowe w budżecie unijnym i na co są przeznaczane, 20.5) wskazuje na mapie „starych” i „nowych” członków Unii Europejskiej i uzasadnia swoją opinię na temat jej dalszej integracji i rozszerzenia

38. W Polsce, czyli w Europie	<ul style="list-style-type: none"> • zna podstawowe uprawnienia wynikające z posiadania obywatelstwa Unii Europejskiej, • formułuje własne wnioski na temat korzyści płynących z członkostwa w Unii Europejskiej oraz na temat pozycji Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje przykłady działań mających na celu pozyskanie i wykorzystanie unijnych funduszy w najbliższym środowisku 	<p>21.1) przedstawia uprawnienia wynikające z posiadania obywatelstwa Unii Europejskiej,</p> <p>21.2) wyszukuje informacje na temat korzystania ze środków unijnych przez polskich obywateli, przedsiębiorstwa i instytucje,</p> <p>21.3) formułuje i uzasadnia własne zdanie na temat korzyści, jakie niesie ze sobą członkostwo w UE, odwołując się do przykładów z własnego otoczenia i całego kraju</p>
39. Ten niespokojny świat...	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje najważniejsze przyczyny współczesnych konfliktów międzynarodowych, • określa na mapie miejsca najpoważniejszych konfliktów międzynarodowych, omawia ich przebieg i próby rozwiązania jednego z nich 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym zajmuje się ONZ, • zna najważniejsze organy ONZ 	<p>22.1) wyjaśnia, czym się zajmuje ONZ, jej najważniejsze organy (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny) i wybrane organizacje międzynarodowe,</p> <p>22.2) wskazuje na mapie miejsca najpoważniejszych konfliktów międzynarodowych, omawia przebieg i próby rozwiązania jednego z nich</p>

<p>40. Problemy współczesnego świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym jest globalizacja, • odwołując się do konkretnych przykładów, wskazuje jej przejawy w kulturze, gospodarce i polityce 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia najważniejsze problemy współczesnego świata, wskazuje rejony ich występowania i ich najważniejsze przyczyny, • podaje przykłady działań, które mogą doprowadzić do poprawy sytuacji na świecie 	<p>23.1) porównuje sytuację w państwach globalnego Południa i globalnej Północy i wyjaśnia na przykładach, na czym polega ich współzależność,</p> <p>23.2) uzasadnia potrzebę pomocy humanitarnej i angażuje się (na miarę swoich możliwości) w działania instytucji (także pozarządowych), które ją organizują,</p> <p>23.3) wyjaśnia, odwołując się do konkretnych przykładów, na czym polega globalizacja w sferze kultury, gospodarki i polityki; ocenia jej skutki,</p> <p>23.4) rozważa, jak jego zachowania mogą wpływać na życie innych ludzi na świecie (np. oszczędzanie wody i energii, przemyślane zakupy),</p> <p>23.5) ocenia sytuację imigrantów i uchodźców we współczesnym świecie,</p> <p>23.6) wyjaśnia, co to jest terroryzm i w jaki sposób próbuje się go zwalczać</p>
<p>41. Czy warto być przedsiębiorczym?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje, na czym polega postawa przedsiębiorcza i wymienia przyczyny, dla których ludzie podejmują pracę, • wymienia 5 rodzajów potrzeb człowieka i wskazuje, w jaki sposób praca pozwala zaspokajać ludzkie potrzeby, • wymienia cechy i umiejętności człowieka przedsiębiorczego i wykorzystuje je w swojej pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje 4 typy osobowości i potrafi je powiązać z postawą przedsiębiorczą 	<p>24.1) wyjaśnia na przykładach z życia własnej rodziny, miejscowości i całego kraju, w jaki sposób praca i przedsiębiorczość pomagają w zaspokajaniu potrzeb,</p> <p>24.2) zna cechy i umiejętności człowieka przedsiębiorczego i bierze udział w przedsięwzięciach społecznych, które pozwalają je rozwinąć</p>

42. Jak stawać się przedsiębiorczym?	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jaka jest rola pozytywnej autoprezentacji w kształtowaniu postawy przedsiębiorczej, • wskazuje, w jaki sposób zbudować postawę przedsiębiorczą 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi przygotować i przedstawić prezentację o swoich zainteresowaniach na forum klasy oraz dokonać samooceny za pomocą analizy SWOT 	24.1) wyjaśnia na przykładach z życia własnej rodziny, miejscowości i całego kraju, w jaki sposób praca i przedsiębiorczość pomagają w zaspokajaniu potrzeb
43. Czy więcej, zawsze znaczy lepiej?	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi zinterpretować pojęcie niewidzialnej ręki rynku oraz zdefiniować pojęcie rynku, • wymienia i definiuje 3 mechanizmy rynkowe oraz wskazuje, w jaki sposób wpływają one na siebie 	<ul style="list-style-type: none"> • rozumie zjawisko dumpingu i potrafi odpowiedzieć, dlaczego niektórym przedsiębiorstwom opłaca się sprzedawać produkty po zaniżonych cenach 	25.4) wyjaśnia działanie prawa podaży i popytu oraz ceny jako regulatora rynku; analizuje rynek wybranego produktu i wybranej usługi
44. Budżet domowy – co kupić a na czym zaoszczędzić?	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowuje zrównoważony budżet gospodarstwa domowego, • wskazuje na związek między gospodarstwem domowym a gospodarką kraju, • podaje główne źródła dochodów i rodzaje wydatków gospodarstw domowych, • zna i wykorzystuje w planowaniu najważniejsze zasady racjonalnego gospodarowania budżetem domowym 	<ul style="list-style-type: none"> • zna i rozumie negatywne zjawiska, takie jak np. sezonowość, które mogą utrudniać przygotowanie zrównoważonego budżetu 	25.1) przedstawia podmioty gospodarcze (gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, państwo) i związki między nimi, 25.2) podaje przykłady racjonalnego i nieracjonalnego gospodarowania, stosuje zasady racjonalnego gospodarowania w odniesieniu do zasobów, którymi dysponuje, 26.1) wyjaśnia na przykładach, jak funkcjonują gospodarstwa domowe, 26.3) przygotowuje budżet konkretnego przedsięwzięcia z życia ucznia, klasy, szkoły; rozważa wydatki i źródła ich finansowania

45. Działać z głową – podstawowe zasady organizacji pracy	<ul style="list-style-type: none"> • zna i potrafi zastosować najważniejsze zasady organizacji pracy własnej oraz pracy grupowej, • stosuje w praktyce schemat organizacji pracy w grupie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia najważniejsze cechy i umiejętności dobrego lidera, • potrafi zaplanować i razem z grupą wdrożyć w życie wybrany projekt artystyczny, naukowy lub sportowy 	24.3) stosuje w praktyce podstawowe zasady organizacji pracy (ustalenie celu, planowanie, podział zadań, harmonogram, ocena efektów)
46. U podstaw kariery	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić, jakie znaczenie ma dobrze skonstruowany plan kariery zawodowej dla wyboru szkoły średniej i późniejszej drogi zawodowej, • potrafi stworzyć indywidualny plan kariery edukacyjnej i zawodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy i umiejętności dobrego pracownika oraz branże i zawody, które będą się w przyszłości rozwijać, jak i te, które będą zawodami schyłkowymi 	30.1) planuje dalszą edukację (w tym wybór szkoły ponadgimnazjalnej), uwzględniając własne preferencje i predyspozycje
47. Jak się znaleźć na rynku pracy?	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje miejsca, w których można znaleźć aktualne oferty pracy oraz skorzystać z doradztwa zawodowego, • zna najważniejsze zasady sporządzania dobrego CV oraz listu motywacyjnego, • potrafi samodzielnie napisać własne CV i list motywacyjny oraz wymienić najczęstsze oczekiwania pracodawców i pracowników 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić, od jakich głównych czynników gospodarczych i społecznych zależy sytuacja na rynku pracy 	30.2) wyszukuje informacje o możliwościach zatrudnienia na lokalnym, regionalnym i krajowym rynku pracy (urzędy pracy, ogłoszenia, internet), 30.3) sporządza życiorys i list motywacyjny

48. Jak zdobyć pracę i uchronić się przed bezrobociem?	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi omówić problem bezrobocia w swoim regionie i zdefiniować pojęcie stopa bezrobocia, • wymienia główne przyczyny i wynikające z nich rodzaje bezrobocia oraz wie, w jaki sposób może zwiększyć swoje szanse na rynku pracy w przyszłości 	<ul style="list-style-type: none"> • wie, jak należy przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej i wymienia, o co najczęściej pytają pracodawcy w czasie rozmów kwalifikacyjnych, • wskazuje, jakie zasady autoprezentacji są szczególnie przydatne na rozmowie kwalifikacyjnej 	30.4) wskazuje główne przyczyny bezrobocia w swojej miejscowości, regionie i Polsce; ocenia jego skutki
49. Zakładamy własną firmę	<ul style="list-style-type: none"> • zna procedurę rejestracji własnej działalności gospodarczej, • potrafi zdefiniować takie pojęcia, jak działalność gospodarcza, przedsiębiorca i przedsiębiorstwo indywidualne, • wskazuje główne przychody i koszty działalności gospodarczej oraz rozumie, kiedy i dlaczego może wystąpić zysk lub strata 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić, na czym polega planowanie przewidywanych kosztów i przychodów w firmie 	29.1) wyjaśnia, jak się zakłada i prowadzi indywidualną działalność gospodarczą, 29.2) wyjaśnia, jak działa przedsiębiorstwo, i oblicza na prostym przykładzie przychód, koszty, dochód i zysk
•			
50. Gospodarka rynkowa czy centralnie planowana?	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia trzy rodzaje zasobów w gospodarce oraz zna główne zasady racjonalnego gospodarowania zasobami, • wskazuje najważniejsze cechy gospodarki centralnie planowanej i wolnorynkowej oraz przedstawia najważniejsze różnice między nimi 	<ul style="list-style-type: none"> • wie, w jakich krajach występowała gospodarka centralnie planowana i jakie przyniosło to skutki gospodarkom tych państw 	25.2) podaje przykłady racjonalnego i nieracjonalnego gospodarowania, stosuje zasady racjonalnego gospodarowania w odniesieniu do zasobów, którymi dysponuje, 25.3) charakteryzuje gospodarkę rynkową (prywatna własność, swoboda gospodarowania, konkurencja, dążenie do zysku, przedsiębiorczość)

51. Płacimy podatki. Jakie i dlaczego?	<ul style="list-style-type: none"> wymienia i definiuje rodzaje podatków występujących w Polsce potrafi obliczyć podatek dochodowy od osób fizycznych PIT, wyjaśnia, co to jest podatek VAT i jakie są podstawowe zasady jego naliczania, kto go płaci i według jakich stawek 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym jest podatek progresywny i liniowy oraz wskazuje różnice między nimi 	28.3) przedstawia główne rodzaje podatków w Polsce (PIT, VAT, CIT) i oblicza wysokość podatku PIT na podstawie konkretnych danych
52. Do czego służą pieniądze?	<ul style="list-style-type: none"> wymienia najważniejsze rodzaje pieniądza występujące w gospodarce, definiuje i szczegółowo opisuje cztery podstawowe funkcje pieniądza oraz przedstawia przykład obiegu pieniądza w gospodarce rynkowej 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny i rodzaje inflacji, w wyniku której pieniądź traci na wartości, a gospodarka przestaje się rozwijać, zna aktualny poziom inflacji w Polsce 	27.1) przedstawia na przykładach funkcje i formy pieniądza w gospodarce rynkowej
53. Pieniądze pracują same – banki, giełda, inwestycje	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje banku centralnego i tłumaczy rolę, jaką pełni NBP w polityce gospodarczej państwa, wymienia główne funkcje banków komercyjnych w Polsce, wskazuje, o co warto zapytać w banku przed podjęciem decyzji o wzięciu kredytu, i wie, jak i gdzie można ulokować swoje pieniądze w banku, wymienia główne funkcje giełdy papierów wartościowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, skąd pochodzi słowo „bank” i jakie ma ono znaczenie współcześnie 	27.2) wyjaśnia, czym zajmują się Bank Centralny, Giełda Papierów Wartościowych, Banki Komercyjne, 27.3) wyszukuje i zestawia ze sobą oferty różnych banków (konta, lokaty, kredyty, fundusze inwestycyjne); wyjaśnia, na czym polega oszczędzanie i inwestowanie

54. Budżet państwa i wskaźniki gospodarcze	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi zdefiniować budżet państwa i wskazać najważniejsze źródła dochodów i wydatków, • definiuje pojęcie inflacji i określa jej wpływ na gospodarkę, • zna takie pojęcia, jak wzrost gospodarczy i recesja, oraz potrafi zinterpretować najważniejsze wskaźniki gospodarcze państwa – PKB i PNB 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje przyczyny powstawania deficytu i długu publicznego 	<p>28.1) wyjaśnia terminy: produkt krajowy brutto, wzrost gospodarczy, inflacja, recesja; interpretuje dane statystyczne na ten temat,</p> <p>28.2) wymienia najważniejsze dochody i wydatki państwa; wyjaśnia, co to jest budżet państwa</p>
55. Jak państwo chroni pracowników i pracodawców?	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje podstawowe prawa i obowiązki pracownika, • określa, jaki jest sens ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje i przedstawia najważniejsze zalety zatrudnienia na umowę o pracę, • wskazuje wysokość kosztów pracy w Polsce oraz wymienia wszystkie rodzaje składek ubezpieczeniowych, które płacą pracownicy i pracodawcy 	<p>29.4) przedstawia główne prawa i obowiązki pracownika; wyjaśnia, czemu służą ubezpieczenia społeczne i zdrowotne</p>
56. Dobry szef, dobry pracownik – etyczne państwo	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie etyki zawodowej oraz etyki w biznesie i wskazuje na ich znaczenie w pracy zawodowej i w gospodarce, • wymienia przykłady nieetycznych zachowań w pracy i biznesie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jakie korzyści osiąga uczciwa firma i dlaczego „bycie etycznym” leży w interesie pracodawców i przedsiębiorców 	<p>31.1) przedstawia zasady etyczne, którymi powinni się kierować pracownicy i pracodawcy; wyjaśnia, na czym polega społeczna odpowiedzialność biznesu,</p> <p>31.2) podaje przykłady zjawisk z szarej strefy w gospodarce i poddaje je ocenie,</p> <p>31.3) wyjaśnia mechanizm korupcji i ocenia skutki tego zjawiska dla gospodarki</p>

<p>57. Reklama i marketing. Prawa kupującego. Obowiązki sprzedawcy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób stosując narzędzia marketingowe, przedsiębiorca może zwiększyć swoje szanse na sukces rynkowy, • zna podstawowe prawa konsumenckie oraz obowiązki sprzedawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy skutecznej reklamy, • wymienia informacje, które powinny być zawarte w gwarancji, oraz wskazuje różnice między gwarancją a niezgodnością towaru z umową, • potrafi złożyć reklamację w przypadku kupna towaru, który posiada ukryte wady lub nie może być wykorzystany zgodnie z przeznaczeniem, • wskazuje instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta i wie, jak skorzystać z ich pomocy 	<p>29.3) wskazuje główne elementy działań marketingowych (produkt, cena, miejsce, promocja) i wyjaśnia na przykładach ich znaczenie dla przedsiębiorstwa i konsumentów</p>
---	---	---	--